

Історія

УДК 327(479)"2020/2025":355.48:316.77

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18494990>

**Трансформація інструментів регіональної політики на Південному
Кавказі після Другої карабаської війни**

Виздрик Віталій Степанович,

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії,
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-5427-5825>

Плазова Тетяна Іванівна,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії,
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного,
Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8690-1031>

Прийнято: 19.01.2026 | Опубліковано: 31.01.2026

Анотація: Метою статті є з'ясування змісту, логіки та напрямів трансформації інструментів регіональної політики на Південному Кавказі після Другої карабаської війни 2020 р. у динаміці 2020–2025 рр. з акцентом на якісні зрушення після 2023 р. Війна 2020 р. розглядається як переломний історико-політичний рубіж, що змінив баланс сил, пришвидшив інституціоналізацію повоєнного порядку та загострив конкуренцію сторін і залучених суб'єктів за переговорні рамки, режими безпеки й правила функціонування комунікацій та транзиту в ширшому чорноморсько-кавказькому контурі. Методологічну основу становлять проблемно-

хронологічний і порівняльно-історичний підходи, аналіз офіційних документів і публічних позицій, а також структурно-функціональний аналіз інструментів регіональної політики. Для відтворюваності результатів інструменти згруповано у п'ять взаємопов'язаних блоків: переговорно-дипломатичні (формати, треки, посередництво); безпекові (присутність, місії, моніторинг, гарантії); інституційно-правові (управлінські рішення та режими контролю); економічно-транзитні (комунікації, інфраструктура, коридорні проєкти); комунікаційні (легітимаційні рамки й стратегічні комунікації як супровід інструментів).

Показано, що у 2020–2022 рр. домінувала логіка первинної інституціоналізації поствоєнного порядку: дипломатичні домовленості підкріплювалися режимами контролю/безпеки та транзитно-комунікаційними важелями, однак ці механізми не були самодостатніми й залежали від легітимності та ресурсної підтримки. Доведено, що після 2023 р. відбувся перехід до «другої фази» повоєнної трансформації, для якої характерні поліцентричність переговорного середовища, посилення інституційно-правових і моніторингових механізмів та ситуативне комбінування інструментів у конкурентних треках врегулювання.

Зроблено висновок, що повоєнна еволюція регіональної політики після Другої карабаської війни характеризується переходом від відносно впорядкованої «повоєнної рамки» до моделі конкурентного середовища паралельних треків, у межах якої результативність визначається здатністю учасників процесу інтегрувати дипломатичні, безпекові, інституційно-правові та економічно-транзитні механізми в узгоджені пакети та забезпечувати їх легітимацію.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості застосування висновків для оцінювання меж гібридного впливу, стійкості безпекових і енергетично-транзитних конфігурацій та ролі стратегічних

комунікацій у постконфліктних середовищах, зокрема в контексті викликів для України.

Ключові слова: Друга карабаська війна, пострадянський простір, переговорні формати, Південний Кавказ, регіональна політика, постконфліктна трансформація, стратегічні комунікації, транзитно-комунікаційні рішення, Чорноморсько-кавказький контур.

Transformation of Regional Policy Instruments in the South Caucasus after the Second Nagorno-Karabakh War

Vitalii Vyzdryk,

Doctor of Historical Sciences, Professor, Department of History,
National Academy of Ground Forces named after Hetman Petro Sahaidachny,
Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-5427-5825>

Tetiana Plazova,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of History,
National Academy of Ground Forces named after Hetman Petro Sahaidachny,
Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8690-1031>

Abstract: *The article aims to clarify the substance, logic, and main trajectories of transformation of regional policy instruments in the South Caucasus after the 2020 Second Karabakh War, tracing developments over 2020–2025 with particular attention to the qualitative shifts that emerged after 2023. The 2020 war is treated as a pivotal historical and political watershed that altered the balance of power, accelerated the institutionalization of the post-war order, and sharpened competition among the parties and involved stakeholders over negotiation frameworks, security regimes, and the rules governing communications and transit*

within the broader Black Sea–Caucasus nexus. The methodological framework combines problem-chronological and comparative-historical approaches, analysis of official documents and public positions, and a structural-functional analysis of regional policy instruments. To ensure reproducibility of results, the instruments are grouped into five interrelated clusters: negotiating-diplomatic (formats, tracks, mediation), security (presence, missions, monitoring, guarantees), institutional-legal (governance decisions and control regimes), economic-transit (communications, infrastructure, corridor projects), and communicative (legitimation frameworks and strategic communications as enabling support for the instruments).

The study shows that in 2020–2022 the prevailing logic was that of initial post-war institutionalization: diplomatic arrangements were reinforced by security/control regimes and transit-communication levers, yet these mechanisms were not self-sufficient and remained contingent on legitimacy and resource backing. It is demonstrated that after 2023 a transition occurred to a “second phase” of post-war transformation, characterized by a more polycentric negotiation environment, the strengthening of institutional-legal and monitoring mechanisms, and the situational combination of instruments across competing settlement tracks.

It is concluded that the post-war evolution of regional policy following the Second Karabakh War is marked by a shift from a relatively orderly “post-war framework” to a competitive environment of parallel tracks, where effectiveness is determined by the ability of involved participants to integrate diplomatic, security, institutional-legal, and economic-transit mechanisms into coherent packages and to secure their legitimation.

The practical relevance of the findings lies in their applicability to assessing the limits of hybrid influence, the resilience of security and energy-transit configurations, and the role of strategic communications in post-conflict environments, including in relation to challenges facing Ukraine.

Keywords: *Black Sea–Caucasus nexus; negotiation formats; post-conflict transformation; post-Soviet space; regional policy; Second Karabakh War; South Caucasus; strategic communications; transit and connectivity arrangements.*

Постановка проблеми. Друга карабаська війна 2020 р. стала переломним моментом для Південного Кавказу, змінивши баланс сил і запустивши інституціоналізацію нового постконфліктного порядку. У 2020–2025 рр. регіональна політика держав регіону та залучених суб'єктів еволюціонувала від воєнної логіки до конкуренції за переговорні рамки, безпекові режими та правила функціонування комунікацій і транзиту. У 2020–2022 рр. сформувалася первинна конфігурація інструментів, у межах якої дипломатичні рішення підкріплювалися режимами контролю та транзитно-комунікаційними важелями, однак вона не усунула конфліктності й створила підґрунтя для подальшого перегрупування. Після 2023 р. проявився якісний зсув: механізми, що виглядали визначальними одразу після війни, втратили універсальність, а результативність дедалі більше залежала від ситуативного комбінування дипломатичних, правових, моніторингових і транзитних інструментів у конкурентному середовищі паралельних треків.

У науковій літературі повоєнні зміни часто висвітлюються фрагментарно – через окремі епізоди або один вимір (переговори, безпека, транзит) – без цілісного аналізу взаємодії інструментів і зміни їх результативності у двох фазах 2020–2022 і 2023–2025 рр. Це ускладнює пояснення переходу від первинної повоєнної рамки до поліцентричної моделі конкурентних форматів, а також з'ясування чинників переважання «пакетних» рішень і зростання ролі легітимаційних рамок.

Теоретичне значення дослідження полягає у відтворюваному поясненні постконфліктної еволюції через узгоджену типологізацію інструментів і двофазну періодизацію змін. Практичне значення зумовлене тим, що

Південний Кавказ є складовою чорноморсько-кавказького безпекового середовища, а трансформації переговорних форматів, режимів безпеки та транзитно-комунікаційних рішень впливають на держави Чорноморського регіону, зокрема Україну та її енергетичну безпеку. Розуміння зміни результативності інструментів і ролі зовнішньої підтримки дає змогу точніше оцінювати межі гібридного впливу, уразливість транспортних коридорів і критичної енергетичної інфраструктури та стійкість безпекової архітектури в умовах тривалої російсько-української війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років зросла кількість праць, у яких Друга карабаська війна 2020 р. розглядається як рубіж, що переформатував регіональну політику на Південному Кавказі та актуалізував інструментарне перегрупування у постконфліктному середовищі. Водночас більшість досліджень зосереджується на окремих вимірах трансформації (переговори, безпека, транзит, комунікаційно-нарративні рамки), тоді як узгоджений аналіз їх взаємодії та зміни результативності у різні періоди повоєнної еволюції залишається недостатньо розробленим.

Українські дослідники акцентують на логіці «повоєнного» порядку керованості конфліктних середовищ і ролі зовнішніх центрів сили. О. Алексейченко пропонує рамку інтерпретації механізмів впливу – від військової присутності до переговорних форматів – та умов їх ефективності в конкурентному середовищі [1]. І. Ткаченко показує, що воєнні конфлікти здатні змінювати інтеграційні й коопераційні траєкторії держав, а отже – і набір інструментів постконфліктного врегулювання [2]. В. Виздрік і П. Ткачук демонструють, як війни 2008 р. у Грузії та 2020 р. у Карабасі формують рамки легітимації сили й рішень і впливають на комунікаційний контур регіональної політики [3].

Регіональні дослідження деталізують прикладні механізми та конкуренцію посередницьких ролей. Л. Панахова висвітлює зміну

переговорних форматів після 2020 р. та поліцентричність переговорного середовища крізь призму сприйняття ролі ЄС в Азербайджані [4]. У працях з транзитно-інфраструктурної проблематики підкреслюється, що розблокування комунікацій і коридорні проекти виходять за межі технічної логістики та перетворюються на важелі впливу й формування залежностей; Е. Гашимов та співавтори показують, як коридорна й інфраструктурна тематика стає економічно-транзитним інструментом постконфліктного впорядкування та впливає на переговорні позиції сторін [5].

Н. Сукіасян і Е. Давтян інтерпретують повоєнну «реконструкцію» регіональної системи у термінах полярності та нового порядку безпеки, підкреслюючи залежність частини безпекових механізмів від легітимності та ресурсної спроможності [6]. У цьому контексті зростає значення інституційно-правових процедур і практик моніторингу як чинників легітимації постконфліктних рішень. Л. Овсепян і А. Тоноян, застосовуючи концепт онтологічної безпеки, акцентують на ролі ідентичності наративів у відтворенні конфліктності, що формує підґрунтя для комунікаційних та політико-психологічних інструментів у повоєнний період [7].

У міжнародній академічній літературі регіональний кейс дедалі частіше пояснюється через логіку геополітичної конкуренції та еволюції практик зовнішнього впливу. Т. Джерман наголошує на зростанні конкурентності середовища та звуженні простору монополізації впливу одним суб'єктом (передусім Російською Федерацією) [8]. Л. Лучіані підкреслює неоднозначність «геополітичного повороту» ЄС, коли інструменти зовнішньої участі поєднують ефекти безпеки й нові вразливості [9]. А. Крайкемайер і В. Ромашов показують роль повсякденних практик взаємодії та економічних мікромеханізмів у фактичній стійкості постконфліктного порядку [10]. Сукупно ці підходи підтверджують потребу узгодженого інструментарного аналізу, який дає змогу порівнювати різні періоди повоєнної еволюції та

пояснювати зміну результативності переговорно-дипломатичних, безпекових, інституційно-правових, економічно-транзитних і комунікаційних важелів, включно з питаннями операціоналізації результативності та ролі стратегічних комунікацій у легітимації «пакетних» домовленостей.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Попри відчутний прогрес у вивченні наслідків Другої карабаської війни 2020 р., у науковій літературі зберігаються прогалини, що ускладнюють цілісне пояснення трансформації інструментів регіональної політики на Південному Кавказі у 2020–2025 рр. Більшість робіт описує повоєнні зміни через окремі виміри (переговори, безпека, транзит, наративи) без їх узгодження в єдиній аналітичній рамці, що залишає відкритим питання взаємодії дипломатичних, безпекових, інституційно-правових та економічно-транзитних важелів. Недостатньо уточненою лишається періодизація: 2020–2022 рр. нерідко аналізуються разом із 2023–2025 рр., хоча після 2023 р. проявилися якісні зсуви у конкуренції треків, легітимації безпекових механізмів і значенні транзитних важелів. Неповно поясненим залишається й механізм переходу від воєнного результату 2020 р. до подальшої трансформації інструментарію після 2023 р.

Невіршеними залишаються три взаємопов'язані аспекти: недостатня операціоналізація поняття «інструменти регіональної політики» та брак порівнюваних індикаторів результативності; обмежена порівнюваність результативності інструментів у двох поствоєнних фазах (2020–2022 та 2023–2025 рр.); нестача узгоджених моделей аналізу їх взаємодії як конфігурації «пакетних» рішень і легітимації.

Запропоноване дослідження спрямоване на заповнення цих прогалин через типологізацію інструментів у п'яти взаємопов'язаних вимірах, розмежування фаз 2020–2022 і 2023–2025 рр. та зіставлення офіційних документів і публічних позицій сторін і залучених суб'єктів із фактичними

змінами у форматах переговорів, механізмах безпеки та транзитно-інфраструктурних рішеннях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є з'ясування змісту та напрямів трансформації інструментів регіональної політики на Південному Кавказі після Другої карабаської війни 2020 р. у динаміці 2020–2025 рр. з акцентом на якісні зрушення після 2023 р., а також визначення їх значення для регіональної безпекової архітектури в ширшому чорноморсько-кавказькому контурі.

Для досягнення мети поставлено такі завдання: визначити підхід до порівняння результативності інструментів регіональної політики у 2020–2025 рр. з урахуванням їх взаємодії та умов застосування; простежити еволюцію переговорно-дипломатичних і безпекових механізмів у двох повоєнних фазах; охарактеризувати зміни інституційно-правових та економічно-транзитних важелів у формуванні постконфліктного порядку; виокремити та узагальнити зрушення після 2023 р. як прояв переходу до ситуативного комбінування інструментів і посилення конкуренції треків врегулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформацію інструментів регіональної політики на Південному Кавказі після Другої карабаської війни подано як послідовний аналіз двох повоєнних фаз 2020–2025 рр. крізь призму п'яти груп інструментів (переговорно-дипломатичних, безпекових, інституційно-правових, економічно-транзитних і комунікаційних) із простеженням змін їх результативності та наслідків для регіональної безпекової архітектури в ширшому чорноморсько-кавказькому контурі.

Фаза I. Інституціоналізація повоєнного порядку та первинна ієрархія інструментів у 2020–2022 рр. Після завершення активних бойових дій восени 2020 р. регіональна політика на Південному Кавказі увійшла в етап первинного конструювання повоєнного порядку, що характеризувався

швидкою інституціоналізацією результату війни через взаємопов'язані інструменти: переговорно-дипломатичні рішення одразу підкріплювалися безпековими та транзитно-комунікаційними механізмами. Дипломатичний трек зосереджувався на оформленні припинення бойових дій і переході до режиму постконфліктного управління, який зафіксував стартову позицію сторін та задав логіку подальших переговорів щодо режимних і статусних питань. Досягнута домовленість поєднала політико-адміністративний, безпековий і комунікаційно-транзитний виміри та створила підвалини для подальшого переналаштування інструментів у 2021–2022 рр. [11].

У безпековому вимірі центральним елементом стала миротворча присутність Російської Федерації та режим гарантування/моніторингу, який стабілізував лінію зіткнення, але формував залежності від легітимності місії, ресурсних можливостей і сприйняття її ефективності сторонами. Миротворчий компонент знижував ризик негайної ескалації, однак не усував її джерел: питання доступу, коридорів, режимів руху та відповідальності за інциденти залишалися політично чутливими й використовувалися як інструмент тиску. Тому безпекові інструменти не були самодостатніми: їхня дієвість залежала від узгодження з дипломатичними домовленостями та інтерпретацій сторонами права на контроль і примус у конкретних точках напруження [12].

Паралельно переналаштовувалися інституційно-правові інструменти, спрямовані на закріплення постконфліктного порядку через управлінські режими, практики контролю та юридично значущі формулювання (навіть за їх неповноти або «відкладеності»). У 2020–2022 рр. частина ключових питань (передусім статусні та режимні) не отримала завершеного правового оформлення, натомість швидко розгорталися процедури й рішення, що де-факто змінювали керованість простору та переговорні можливості сторін. Відтак цей етап доцільно трактувати як перехід від воєнного результату до

переговорної архітектури, у якій інституційно-правові важелі діяли як механізм конвертації підсумків війни в нові правила гри [6; 13].

Найбільш динамічним став економічно-транзитний вимір: розблокування комунікацій і потенційні коридори вийшли за межі технічної логістики, перетворившись на важіль впливу, інструмент формування залежностей і канал зовнішньої залученості. Підкреслюється, що апеляція до відкриття/створення маршрутів після 2020 р. стала складовою конкуренції за перерозподіл вигод і встановлення режимів контролю, а «коридоризація» транзиту містила конфліктний потенціал через різні інтерпретації суверенітету, процедур безпеки та доступу [5; 14].

У переговорно-дипломатичному блоці поряд із первинними домовленостями поступово зростала конкуренція треків і посередництв, що підвищувало значення формату легітимації рішень та їх підкріплення безпековими і транзитними важелями. На цьому тлі посилилася роль ЄС як політичного майданчика й модератора, хоча у 2020–2022 рр. європейський трек переважно доповнював наявні механізми та конкурував із ними, а не заміщував їх [4; 9].

Комунікаційні інструменти у 2020–2022 рр. виконували допоміжну, але системно важливу функцію: легітимували домовленості, режими контролю й транзитні рішення та забезпечували умови для внутрішньополітичної мобілізації й зовнішнього позиціонування [15]. Уже тоді проявилася закономірність, критична після 2023 р.: ефективність інструментів визначалася не стільки їх формальною наявністю, скільки здатністю ключових суб'єктів поєднувати дипломатичні, безпекові та транзитні рішення в узгоджену лінію, підтриману переконливою комунікаційною рамкою. У підсумку 2020–2022 рр. заклали первинну конфігурацію повоєнного порядку, але водночас створили умови для наступного етапу, коли конкуренція форматів і інструментів різко посилюється [6].

Фаза II. Повоєнна трансформація 2023–2025 рр. конвертація результату 2020 р. та ситуативне комбінування інструментів врегулювання.

Перехід до другої фази відбувався як поступова конвертація воєнного підсумку 2020 р. у нові переговорні, безпекові та транзитно-комунікаційні режими. Її передумови сформувалися у 2020–2022 рр. через зростання поліцентричності переговорного середовища та значення пакетування рішень, коли дипломатичні кроки оцінювалися разом із безпековими, процедурними та транзитними компонентами [4]. У ширшому контексті це відповідало реконфігурації регіонального порядку як конкурентного процесу взаємодії інструментів різних суб'єктів [6]. Водночас закріплювалися обмеження універсальності важелів: ефективність режимів залежала від легітимності, ресурсної спроможності та сприйняття сторонами [11; 12], а економічно-транзитний вимір перетворювався на інструмент стимулів і обмежень, що поєднував дипломатію, безпеку та інфраструктурні рішення [14].

У 2023 р. посилювався інституційно-правовий компонент і роль зовнішніх механізмів спостереження. Міжнародно-правові процедури щодо режимів доступу та гуманітарно-безпекових наслідків підвищили вагу правових рішень у формуванні рамки допустимого та підзвітності сторін [16], а запуск місії ЄС у Вірменії (EUMA) інституціоналізував цивільний моніторинг і підкреслив зростання залежності результативності безпекових механізмів від зовнішньої легітимності та ресурсного забезпечення [17].

Кульмінацією переходу стала криза вересня 2023 р., коли карабаська тематика була винесена на рівень Ради Безпеки ООН, що засвідчило швидку конвертацію локальної динаміки в міжнародні політичні наслідки та конкуренцію легітимаційних рамок [18]. Оголошені Азербайджаном 19 вересня 2023 р. «локальні антитерористичні заходи» стали інструментальним переломом: Баку заявив про відновлення конституційного порядку та встановлення контролю над Карабахом [19]. За оцінками

парламентської служби Великої Британії, після короткотривалої операції Карабаський економічний регіон опинився під повним контролем Азербайджану, а де-факто інституції самопроголошеної адміністрації мали припинити існування з 1 січня 2024 р. [20]. Від початку 2024 р. переговорний порядок денний змістився до міждержавної нормалізації, режимних рішень (кордон, доступ, моніторинг) та їх зовнішньої легітимації.

У 2023–2025 рр. роль зовнішніх спостережних і легітимаційних механізмів закріпилася, зокрема продовженням мандата EUMA у 2025 р., що підтвердило довготривалу логіку цивільного моніторингу та значення ресурсного забезпечення для його результативності [21]. Паралельно рішення ОБСЄ про закриття Мінського процесу та пов'язаних структур і завершення адміністративних процедур наприкінці 2025 р. означали згортання ключового багатостороннього формату [22; 23]. Унаслідок цього друга фаза характеризується зменшенням ролі традиційних багатосторонніх рамок і зростанням ваги двосторонніх треків та ситуативних «пакетів» інструментів, які комбінуються залежно від ситуації й зовнішнього контексту.

Порівняльна результативність інструментів та наслідки для регіональної безпекової архітектури у 2020–2025 рр. Порівняння двох поствоєнних фаз показує, що трансформація інструментів регіональної політики на Південному Кавказі у 2020–2025 рр. відбулася як перехід від відносно впорядкованої «післявоєнної рамки» до моделі конкурентних треків і ситуативного комбінування важелів, де результативність визначається не домінуванням одного інструмента, а здатністю ключових суб'єктів інтегрувати дипломатичні, безпекові, інституційно-правові та економічно-транзитні механізми в узгоджені пакети.

Узагальнені характеристики інструментів двох фаз подано в Табл. 1. Таблиця фіксує зміну функцій п'яти груп інструментів і умов їх результативності у 2020–2022 та 2023–2025 рр.

Таблиця 1

Порівняння інструментів регіональної політики у двох повоєнних фазах
(2020–2022 та 2023–2025 рр.)

Група інструментів	Фаза I (2020–2022): домінантна логіка та функція	Фаза II (2023–2025): домінантна логіка та функція
Переговорно-дипломатичні	Первинне політико-інституційне оформлення припинення бойових дій і запуск режиму постконфліктного управління; поступове нашарування форматів і початок конкуренції треків	Поліцентричність переговорного середовища та конкуренція паралельних треків; перевага «пакетних» домовленостей, де формат і зовнішня легітимація визначають результативність
Безпекові	Миротворча присутність/режим гарантування як опора конфігурації; дієвість залежить від узгодження з дипломатією, ресурсної спроможності та сприйняття сторонами	Посилення ролі зовнішніх механізмів спостереження й процедур моніторингу; ефективність дедалі більше визначається зовнішньою легітимністю та ресурсним забезпеченням
Інституційно-правові	Закріплення воєнного результату через управлінські режими, практики контролю та юридично значущі формулювання; частина питань залишається «відкладеною»	Зростання ваги режимних рішень і правових процедур як інструмента впливу; зміщення акценту на підзвітність, допустимість і процедурне оформлення змін
Економічно-транзитні	Транзит як важіль впливу на переговорні позиції, канал стимулів/обмежень і формування залежностей; «коридоризація» породжує конфлікт інтерпретацій	Транзит та інфраструктура інтегруються у «пакети» врегулювання; ключовими стають режими доступу/контролю й політико-правове оформлення, а не лише технічна реалізація
Комунікаційні	Легітимація домовленостей і режимів контролю; супровід рішень у внутрішній мобілізації та зовнішньому позиціонуванні	Загострення конкуренції легітимаційних рамок; комунікаційний супровід стає критичним елементом результативності «пакетів» у поліцентричному середовищі

Джерело: узагальнено авторами.

У фазі 2020–2022 рр. простір постконфліктного управління намагалися стабілізувати через взаємне підкріплення переговорних форматів, режимів безпеки та комунікаційно-транзитних рішень, однак уже тоді проявилися межі «універсальності» безпекових механізмів і зростання значення зовнішньої легітимації. У результаті ключові вузли напруження зберігалися, а керованість ситуації дедалі більше залежала від того, у якому переговорному треку та під якою рамкою легітимації ухвалюються рішення [6; 24]. Паралельно посилилася роль економічно-транзитних важелів: дискусії про комунікації та коридори перетворювалися на інструмент стимулів і обмежень, що підвищував переговорну вагу інфраструктурних рішень і загострював конкуренцію інтерпретацій щодо суверенітету та режимів контролю [14].

У 2023–2025 рр. якісно змінилася інструментальна структура: зросла роль інституційно-правових механізмів і зовнішніх каналів підзвітності, а врегулювання набуло виразнішої поліцентричності. Міжнародно-правовий вимір став інструментом впливу на рамку допустимого у питаннях доступу та гуманітарно-безпекових наслідків [16], тоді як цивільний моніторинг ЄС через ЕУМА закріпив залежність результативності безпекових інструментів від зовнішньої легітимності та ресурсної спроможності [17; 21]. Події вересня 2023 р., винесені на рівень Ради Безпеки ООН, перевели локальну динаміку в площину міжнародної комунікаційної та дипломатичної конкуренції, де критичним стає не лише контроль, а й здатність формувати та утримувати легітимаційні рамки рішень [18]. Відтак у фазі II переговорно-дипломатичні й комунікаційні інструменти частіше працювали у зв'язці з правовими та моніторинговими, оскільки політичний результат вимагав одночасно процедурного оформлення, зовнішнього підтвердження та керованості практичних режимів.

Додатковим маркером зсуву стало інституційне звуження багатосторонніх механізмів, насамперед завершення діяльності Мінського

процесу ОБСЄ та пов'язаних структур. Це означало перехід від домінування багатостороннього майданчика до вагомішої ролі двосторонніх треків і ситуативних коаліційних форматів, у межах яких суб'єкти комбінують інструменти залежно від епізоду й ресурсів підтримки [22; 23]. У ширшому чорноморсько-кавказькому контурі це одночасно підвищує гнучкість ухвалення рішень і посилює ризики фрагментації режимів безпеки та конкуренції легітимаційних рамок через падіння прогнозованості й зростання залежності від балансу сил та ресурсної підтримки позарегіональних держав і міжнародних посередників [6].

Висновки. Метою статті було з'ясувати зміст і напрями трансформації інструментів регіональної політики на Південному Кавказі після Другої карабаської війни 2020 р. у динаміці 2020–2025 рр. з акцентом на зрушення після 2023 р. Показано, що повоєнна еволюція не зводилася до лінійної «стабілізації», а відбувалася як перегрупування інструментів у конкурентному середовищі, де результативність визначається їх взаємодією, ресурсною підтримкою та легітимаційними рамками, а практично – здатністю інтегрувати дипломатичні, безпекові, інституційно-правові та економічно-транзитні важелі в узгоджені пакети.

У 2020–2022 рр. домінувала логіка первинної інституціоналізації поствоєнного порядку: формувалися переговорні рамки, закріплювалися режими безпеки й контролю, а транзитно-комунікаційний вимір набував значення інструмента впливу, водночас проявилися межі самодостатності цих механізмів. У 2023–2025 рр. утвердилася модель ситуативної дипломатії та комбінованих інструментів: посилилася поліцентричність переговорного середовища, зросла роль інституційно-правових процедур і зовнішніх механізмів спостереження, а порядок денний змістився до режимних рішень, міждержавної нормалізації та легітимації нових правил.

Порівняльний результат полягає у фіксації переходу від відносно впорядкованого співвідношення «формат – безпековий механізм – транзит» до конкурентного середовища паралельних треків, де інструменти застосовуються пакетно та швидко переналаштовуються. Практичне значення полягає у можливості використання висновків для проектування процедурно визначених і легітимних режимів безпеки/моніторингу та оцінювання транзитно-інфраструктурних рішень як складових ширших інструментальних пакетів. Для України як держави Чорноморського регіону результати важливі тим, що дають змогу точніше оцінювати межі гібридного впливу, уразливість транспортних і енергетично-транзитних конфігурацій та роль стратегічних комунікацій у легітимації постконфліктних рішень.

Подальші дослідження доцільно зосередити на розробленні порівнюваних індикаторів результативності інструментів (передусім правових і моніторингових), аналізі взаємодії транзитно-інфраструктурних проектів із режимами безпеки та контролю, а також на вивченні ролі стратегічних комунікацій у легітимації постконфліктних рішень і формуванні міжнародних рамок прийнятності.

Список використаних джерел

1. Алексеїченко О. «Заморожені» конфлікти на пострадянському просторі як знаряддя російського впливу в регіоні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2024. Т. 58, № 1. С. 41–45. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2024/1-58/41-45>
2. Ткаченко І. В. Інтеграційні процеси в державах Південного Кавказу і вплив воєнних конфліктів на їх перебіг у пострадянський час. *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. № 4(16). С. 143–156. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-16-6>

3. Виздрик В. С., Ткачук П. О. Російсько-грузинська (2008 р.) та Вірмено-азербайджанська (2020 р.) війни в українському суспільно-політичному дискурсі. *Військово-науковий вісник*. 2021. № 36. С. 45–60. DOI: <https://doi.org/10.33577/2313-5603.36.2021.45-60>
4. Panahova L. Recognition of the EU's Actorness in the Karabakh Peace Process by Azerbaijan. *Problems of Post-Communism*. 2025. Vol. 72, No. 2. P. 188–197. DOI: <https://doi.org/10.1080/10758216.2024.2380329>
5. Hashimov E., Talibov A., Iskandarov K. The Socioeconomic Impact of the Zangezur Corridor on the South Caucasus Region. *Social Development and Security*. 2025. Vol. 15, No. 4. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2025.15.4.1>
6. Sukiasyan N., Davtyan E. The South Caucasus Reconstructed: Polarity and Regional Security Order after the Nagorno-Karabakh War in 2020. *The International Spectator*. 2025. Vol. 60, No. 4. P. 120–137. DOI: <https://doi.org/10.1080/03932729.2025.2500407>
7. Hovsepyan L., Tonoyan A. A. Sustaining conflict: identity, ontological (in)security, and Azerbaijan's policy toward Armenia after the 2020 Nagorno-Karabakh War. *Small Wars & Insurgencies*. 2025. Vol. 36, No. 5. P. 963–995. DOI: <https://doi.org/10.1080/09592318.2025.2480690>
8. German T. Russia and the South Caucasus: The China Challenge. *Europe-Asia Studies*. 2022. Vol. 74, No. 9. P. 1596–1615. DOI: <https://doi.org/10.1080/09668136.2022.2071843>
9. Luciani L. Geopolitics, (In)security and Resilience. A Feminist Critique of the EU's Engagement in Armenia After the Second Nagorno-Karabakh War. *Journal of Common Market Studies*. 2025. Vol. 63, No. 5. P. 1594–1614. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.13761>
10. Kreikemeyer A., Romashov V. Liberal Peacebuilding and Petty Trade: Disconnects in Concepts and Practices. *Journal of Intervention and Statebuilding*.

2025. Published online. P. 1–21. DOI:
<https://doi.org/10.1080/17502977.2025.2554428>

11. Avetisian L. Factors and Consequences of the Armenian-Azerbaijan Conflict. *European Political and Law Discourse*. 2021. Vol. 8, No. 5. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2021.8.5.5>

12. Gasparyan R. E., Skakov A. Yu. Russian Peacekeeping Operation in Nagorno-Karabakh (2020–2023). *Russia and the World: Scientific Dialogue*. 2023. № 3(9). P. 34–46. DOI: [https://doi.org/10.53658/RW2023-3-3\(9\)-34-46](https://doi.org/10.53658/RW2023-3-3(9)-34-46)

13. Rieter E. Arm. v. Azer., Azer. v. Arm., & Ukr. v. Russ. (Orders on Provisional Measures) (I.C.J.). *International Legal Materials*. 2023. Vol. 62, No. 2. P. 185–275. DOI: <https://doi.org/10.1017/ilm.2022.66>

14. Gawliczek P., Iskandarov K. The Zangezur corridor as part of the global transport route (against the backdrop of power games in the South Caucasus region). *Security and Defence Quarterly*. 2023. Vol. 41, No. 1. P. 36–53. DOI: <https://doi.org/10.35467/sdq/161993>

15. Квятковський Р. В. Гібридна війна у Карабасі: вплив інформаційного простору, дезінформації і пропаганди в Другій Карабаській війні. *Новітня доба*. 2025. Вип. 13. С. 224–235. DOI: <https://doi.org/10.33402/nd.2025-13-224-235>

16. International Court of Justice. Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Armenia v. Azerbaijan). Order of 22 February 2023 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.icj-cij.org/node/202552> (дата звернення: 20.11.2025).

17. Council of the European Union. Council Decision (CFSP) 2023/386 of 20 February 2023 launching the European Union Mission in Armenia (EUMA) [Електронний ресурс]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2023/386/oj/eng> (дата звернення: 20.11.2025).

18. United Nations Security Council. S/PV.9422. 9422nd meeting. 21 September 2023 [Електронний ресурс]. URL: <https://docs.un.org/en/s/pv.9422> (дата звернення: 20.11.2025).

19. Ministry of Defense of the Republic of Azerbaijan. Statement by Azerbaijan's Ministry of Defense (local anti-terror measures, 19 September 2023) [Електронний ресурс]. URL: <https://mod.gov.az/en/news/statement-by-azerbaijan-s-ministry-of-defense-49350.html> (дата звернення: 20.11.2025).

20. UK House of Commons Library. What is happening in Nagorno-Karabakh? Research Briefing CBP-9862 (28 September 2023) [Електронний ресурс]. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9862/CBP-9862.pdf> (дата звернення: 20.11.2025).

21. Council of the European Union. Armenia: Council extends the mandate of the EU civilian mission for two years (30 January 2025) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/01/30/armenia-council-extends-the-mandate-of-the-eu-civilian-mission-for-two-years/> (дата звернення: 20.11.2025).

22. OSCE. Decision No. 1/25. Closure of the OSCE Minsk Process and related structures. MC.DEC/1/25 (1 September 2025) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/1/4/597447.pdf> (дата звернення: 20.11.2025).

23. OSCE Secretariat. OSCE completes closure of Minsk Process and related structures (1 December 2025) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.osce.org/secretariat/660952> (дата звернення: 20.11.2025).

24. Ghazaryan N. The EU and the Nagorno-Karabakh Conflict: The Forty-Four-Day War and Its Aftermath. *European Foreign Affairs Review*. 2023. Vol. 28, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.54648/eerr2023004>